

२. णर-पसु-भेओ

दिगंबराचार्य श्रीविद्यानंद मुनी यांच्या प्रभावी प्रवचनातून ही कथा घेऊन त्याचे महाराष्ट्री प्राकृतमध्ये रूपांतर केले आहे. आचार्यश्रींचा जन्म बेळगाव जिल्ह्यातील रोडबाळ गावी एका जैन कुटुंबात २०-४-१९२५ साली झाला. हिंदीवर त्यांचे विशेष प्रभुत्व असून संस्कृत व प्राकृत ग्रंथांचे ते गाढे अभ्यासक आहेत.

तीर्थकरांच्या प्रतिमेखाली पशू व पदार्थांचे चिन्ह असते. मानवजातीचे चिन्ह नसते. याचे कारण असे, की मनुष्याचा आकार एकसारखा असतो. विविध चिन्हांवरून तीर्थकरांचा परिचय किंवा नाव समजण्यास मदत होते. या पाठात पशुपक्षी आणि माणूस यांच्यामधील महत्त्वाचा फरक आचार्यांनी समजावून सांगितला आहे. पशुपक्षी यांचे बाह्यरूप सारखे नसते; परंतु त्यांचे अंतरंग मात्र सारखे असते. माणसांचा बाह्य आकार सारखा असला तरी विचार, भावना मात्र वेगवेगळ्या असतात. हा फरक समजावून सांगण्यासाठी खालील गोष्ट आचार्यांनी रंजकपणे सांगितली आहे.

अत्थि एआ रमणीआ अडवी। सा य वड-
ताल-चंदण-लिंबुंबर-जंबु-अंब-फणसाइ-रुखेहिं
मालई-माहवी-मल्लिआ-मोगर-पाडल-जवाइ-लयाहिं
च विसोहिया। तत्थत्थि सुमणोहरं जिणालयमेअं। तम्मि
संति चउवीस-तित्थयराणं काउस्सग्गमुद्दाए पडिद्वावियाओ
पडिमाओ।

एअम्मि दियहे सुहेण हिंडंतो इक्को वाणरो
तत्थागओ। सो उस्सुगमणेण तम्मि जिणालयम्मि पविसइ।
कोउएण इक्केकं पडिमं पासमाणो सो एआए पडिमाए पुरओ
सविम्हिओ ठिओ। तीए पडिमाए पायपीढस्सुवरि वाणर-
चिंधं ददूण सो वाणरो हरिसिओ जाओ। जायच्छरिण
णेण सयलाओ पडिमाओ णिज्झाइयाओ। ताणं पडिमाणं
पि पाअपीढाणमुवरि वसह-गय-अस्स-हरिण-विसहर-
सीह-संख-कुंभाइ-लंछणाणि पासिऊण तस्स चित्ते
कोउहलमुप्पणं।

मणे किमवि चिंतित्तुण सो वाणरो जिणालयाओ
णिगओ। जाण जाण पाणीणं लंछणाइं दिद्वाइं ते ते पाणिणो
सद्वाविऊण संखाइ-पयत्था घेतूण तेण तहिं आणिया। जत्थ
जस्स लंछणमत्थि तत्थ सो पाणी णिसण्णाविओ पयत्थो य
ठविओ। सयं च सो वाणर-लंछणं कियेए पडिमाए पुरओ
उवविद्दो।

एत्थंतरम्मि जिणालयस्स पासाओ एया महिला
गच्छइ। सा तित्थयराणं वंदणट्ठं तम्मि पविद्वा। तत्थब्भितरे
गय-अस्स-विसहर-सीहाइ-पाणिणो ददूण सा भयभीया
जाया, जिणालयाओ तुरियं णिगंतूण धावमाणी अप्पणो
घरं गआ।

तयाणंतरं थेवेण समएण एक्को समणो तत्थागओ।
सो वि जिण-वंदणट्ठं मंदिरंसि पविसइ। सीहाइ-भीसण-
पाणिणो ददूण वि ण सो वियलिओ भूओ। णिब्भय-मणेण
सो परम-भत्तीए कमेणेक्केकं जिण-पडिमं वंदिउं लग्गो।
जया सो सिरीअभिणंदण-सामिणो पडिमं वंदइ तथा तस्स

वंदणेण तत्थ उवविट्ठो वाणरो पसण्णो होइ। ‘ही हि’ त्ति पायं उब्भं काऊण ‘तुज्झ कल्लाणं होउ’त्ति तेण वाणरेण तस्स आसीसो दिण्णो।

तओ समणेण भणियं – किं मज्झ आसीसं देसि? ण मया तुमं भगवं ति मण्णिऊण वंदिओ।

तओ वाणरो पुच्छइ – ‘जइ मं भगवं ण मण्णसि, ता किमेत्थ मम लंछणं उक्कीरियं? इमा कस्स पडिमा अत्थि?

‘एसो चउत्थो तित्थयरो भगवं सिरी अभिणंदणो अत्थि।’

‘कहं जाणिज्जइ?’

‘वाणरस्स लंछणं दट्ठण। जओ भगवओ सिरी अभिणंदणस्स वाणरो त्ति लंछणमत्थि।’

‘अओ च्चिय अहमवि भगवं तित्थयरो’त्ति वाणरेण दिढसरेण वुत्तं।

तओ ते दुवे वि किंचि कालं विवायं कुणंति।

पच्छा समणो वाणरं जाणावेउं बोल्लइ- ‘पसु-पक्खीणं बाहिराआरा विविहा। णराणमाआरो उण समसमाणो। अओ णरस्स लंछणं ण उक्कीरियं। तित्थयराणं पसु-पंछि-कुंभ-संखाइ-लंछणाणि उक्कीरियाणि।’

तं सोऊण वाणरो अप्पणो मणम्मि उप्पणं भावं पायडं करेइ – ‘णराणं बाहिरायारो समाणो। अंतरम्मि उण ते समसमाणा णत्थि। पसु-पंछिणो बाहिरायारेहिं विविहा। अंतरम्मि उण एससरिसा।’

समणो पसण्णमणेण भणइ- ‘साहु! तुमए णर-पसूईणं भेओ सुट्ठु बोहिओ। धण्णो सि।’

सद्वत्था

अडवी – अरण्य, वन

मल्लिआ – मल्लिका / जाईजुई

जंबू – जांभूळ

पाडल – गुलाब

जवा – जपा / जास्वंद

विसोहिया – शोभून दिसत होती.

चउवीस – चोवीस

तित्थयर – तीर्थंकर, जैनांचे जे २४ महापुरुष आहेत त्यांना तीर्थंकर म्हणतात.

काउस्सग्गमुद्दाए – कायोत्सर्ग मुद्रेमध्ये, कायोत्सर्गमुद्रा म्हणजे ध्यानमुद्रा.

उस्सुगमणेण – उत्सुक मनाने

पासमाणो – पाहणारा, बघणारा

पडिमा – प्रतिमा, मूर्ती

पायपीठ – पादपीठ, पाय ठेवण्याचा चौरंग, मूर्ति-प्रतिष्ठापनाचे आसन.

चिंध – चिह्न, खूण

जायच्छरिएण – आश्चर्यचकित होऊन (जाय + अच्छरिएण)

णिज्झाड्याओ - नीट निरखून पाहिल्या.

वसह - वृषभ, बैल

लंछणाणि - लक्षणे, चिह्ने

पासिऊण - पाहून

सद्दाविऊण - बोलावून

पयत्था - पदार्थ (अनेकवचन)

णिसण्णाविओ - बसवलेला

वाणरलंछणंकियाए - वानराचे चिह्न असलेल्या

उवविट्ठो - बसला

वच्चइ - जात असते, जाते

णिगंतूण - निघून, बाहेर जाऊन

धावमाणी - धावणारी

थेवेण समण - थोड्या वेळाने

तत्थब्धिंतरे - तिथे आतमध्ये

भीसण - भीषण

वियलिओ भूओ - गर्भगळीत झाला

पायं उब्भं काऊण - पाय उभा करून, पाय उंचावून

चउत्थो - चौथे

दिढसरेण - दृढ स्वराने, ठामपणे

उक्कीरियं - कोरले

जाणावेउं - समजावून देण्यासाठी

मण्णिऊण - मानून

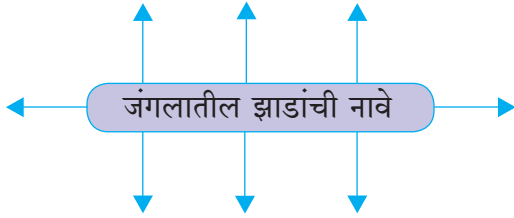
सुट्ठु - नीट, चांगल्याप्रकारे

साहु - छान

बोहिओ - कळाले

सज्झाओ

१ आकृती पूर्ण करा.

२ माध्यम भाषेत उत्तरे लिहा.

- १) वानराच्या कुतूहलाचे कारण सांगा.
- २) 'सो वाणर-लंछणंकियाए पडिमाए पुरओ उवविट्ठो' - हे विधान स्पष्ट करा.
- ३) 'वानराने साधूला आशीर्वाद दिला' हे वाक्य स्पष्ट करा.
- ४) तीर्थकरांची लक्षणे (चिह्ने) सांगा.
- ५) ह्या पाठाचा सारांश लिहा.

३ संधी सोडवा.

तत्थागओ, जिणालयमेअं, पायपीढस्सुवरि,
कोउहलमुप्पणं, बाहिराआरा, णराणमाआरो

४ प्राकृतभाषेत कृती करा.

- १) मी शाळेत जातो.
- २) मी तीर्थकरांना वंदन करते.
- ३) श्रीअभिनंदनस्वामींचे चिह्न वानर आहे.

५ जोड्या लावा.

(अ)	(ब)
ताल	पडिमा
मल्लिया	रुक्ख
काउस्सग्गमुट्ठा	लआ

६ पाठातील अव्ययांची यादी करा.

